

Павле ГАЗИВОДА

ЗАВИЧАЈНА НАСТАВА (ИСТОРИЈЕ) И СВЕСТРАНА ЛИЧНОСТ

Какав је однос завичајне наставе, па и историје, са општим циљем васпитања свестране личности. Из погрешне визууре може се схватити да је недовољно коресподентна релација између ужег (партикуларног) и општег (универзалног) значења. Зашто? Завичајна настава (регионал студу; *краеведческое обучение*) дефинише се (Педагошка енциклопедија, II, Београд) двојако и као наставни предмет и као наставни принцип. Завичајна настава као наставни предмет, или почетна стварна настава, очигледна настава, уводи се с циљем да ученици појаве у природи и друштву изучавају у свом завичају, како би касније лакше проучавали шире географске просторе. У данашњој савременој школи (основној, базичној) тај смисао имају природа и друштво у I, II и III разреду и познавање друштва у IV разреду основне школе. У I разреду се обрађује родно мјесто (ужи завичај), у II разреду општинско подручје, у III регион и у IV република. Погрешна су гледишта одређених педагошких теоретичара који кроз ову наставу затварају проток информација, или је тумаче као заокружен систем. Она је неопходна како би се ученици прикладно користили објектима и појавама из завичаја: географским, историјским, језичким. Тиме завичајна национална и општа историја чине цјеловит систем.

Принцип завичајности треба темељити на завичајном васпитању и образовању и као базу за трансфер тих знања и способности на аналогне садржаје ван завичаја. Завичајна историја се учи у школи, музеју, споменичком благу, на излету, позоришту, библиотеци, у архивима. Чак се на примјерима завичајног реалитета ученици могу уводити у технике самосталног научноистраживачког рада и формирања историјског погледа на свијет. Завичајна настава не трпи дидактички формализам, већ тражи цјелисходно опхођење и дубље понирање у историјске изворе и грађу,

јер се тако темељно знање површно усваја. Нужна је примјена принципа историјског материјализма.

У Нацрту латинске школе, Јан-Амос Коменски у „Великој дидактици” међу 13 наставних предмета, далеке 1657. године, предлаже и изучавање историје (поред граматике, реторике, аритметике, геометрије, музике, астрономије, физике, географије, етике, хронологије, дијалектике и теологије).

Драгоцјена су дидактичка правила која Коменски препоручује наставницима и директна су спона између завичајне и свеобухватне наставе:

- а) изучавати наставно градиво од лакшег ка тежем;
- б) од простог ка сложеном;
- в) од познатог ка непознатом; и
- г) од конкретног ка апстрактном.

Оваква корелација завичајне наставе и наставе историје омогућава да ученици од конкретних садржаја схвате и усвоје сва историјска збивања и тако развију историјско мишљење и схвате континуитет историјских догађаја.

Занимљиво је становиште Каменског да етику треба проучавати након природних наука. Ако су природне науке на првом мјесту, онда етика изазива дивљење и кадра је да привуче вриједности и сјај филозофије.

Он се залаже да се историја учи у свих В разреда латинске школе. Све што је вриједно да се запамти из историје може да послужи „као зачин тежим наукама”, од библијске историје, историје вјештина, историје етике до опште историје цијелог свијета. На страни 126 „Велике дидактике” наводи стихове „много питати, упитано памтити, упамћено другом казивати: то троје ће учинити да ученик надмаши учитеља”. Даровите ученике треба ангажовати више, како би они троји добили охрабрење. Он обећава такво уређење школа (страница 67).

1. Да се поучава сва омладина;
2. Свему што човјека може учинити паметним, добрим и светим;
3. Да се то образовање, као припрема за живот, заврши прије доба зрелости;
4. Да образовање тече без удараца и строгости, без силе;
5. Да образовање буде право и темељито, да ученик не говори само туђа мишљења, већ сам продире до коријена ствари и сазнаје њихово право значење и намјеру.

Овај велики педагошки геније је прије 350 година утврдио разредно-часовни систем, школу на матерњем језику, бесплатно школовање,

учење „свих свему” (масовно образовање). Тема коју сам је припремио за овај скуп има циљ да покаже, да је, уз циљ васпитања у Атини „*calo-sagatia*” (хармонија душе и тијела) и Јан Амос Коменски дао велики допринос развоју демократске школе и нашег циља васпитања свестране личности. У његовом учењу се помиње тројство: мудрост, моралност и побожност. Да ли је формула таквог васпитања свестраност, тоталитет, „*homo humanus*”, „*homo sapiens*”, генерички човјек. Ако јесте, гдје су границе завичајне наставе (историје) и свестраног образованог човјека одређеног друштва? То зависи и од степена и квалитета те наставе, уз бројне, друге детерминанте, које утичу на „генерички”, друштвено-историјски и персонални аспект личности:

- а) друштвена заједница
- б) карактер људског рада
- в) систем вриједности
- г) сазнања о човјеку и његовој личности
- д) друштвена традиција
- ђ) развијеност педагошке науке
- е) потребе, интереси и жеље ученика.

Савремена педагошка наука стога покреће питање циља васпитања и његове сврсисходности, имајући на уму ограничења ка свестраном развоју личности, у чему, наравно, и завичајна а тиме и укупна настава не досежу до свестране личности. То условљава контроверзе између нашег свестраног васпитног утицаја и степена друштвеног развоја, укључујући и степен развоја педагошке науке. Можда би било могуће, чак је то нужно, дефинисати етапне, постепене, достигнуће циљеве васпитања, а свестрани развој личности друштвеним идеалом. Тако историја утиче и на будућност друштва. Бољи је и такав приступ него се одрећи циља васпитања као опште потребе човјечанства, јер у супротном постоји опасност и ризик од хаоса, анархије и незнања, општег посрнућа и суноврата.

Када би циљеви васпитања у настави историје били готови циљеви, трајно дефинисани у конкретизованом виду за васпитно дјететово биће, они би му се натурали механички учења „напамет”; као нешто што му је туђе и спољашње.

У неким америчким расправама о „васпитном идеалу” циљу васпитања, посебно у друштвеним наукама, наводе се термини: самореализација, хуманизација, економска ефикасност, грађанска одговорност, способност за успјех у раду и занимању, здравље и физичка способност, успјешан породични живот, разумијевање научних чињеница и научних метода, уживање у љепотама умјетности, музике, литературе и природе,

оспособљеност за коришћење слободног времена, поштовање других, умјешност у мишљењу, изражавању, читању и писању. Оваква таксономија циљева васпитања, уз захтјев, да се, у XXI вијеку развија адаптиван човјек, утврђује очекивања од америчког грађанина савременог доба. „Педагогија”, 36. Све је више научних расправа које покрећу и семантичка питања циљева васпитања. Да ли постоји циљ васпитања у једнини као апсолутна дедукција и монолит, или циљеви васпитања у множини, нешто што је у функцији транзиције. Ако постоји циљ васпитања као јединствен, онда свака наставна област из њега извлачи своје сингуларне задатке. Тако би завичајна историја имала један, праисторија други, историја старог вијека трећи, историја средњег вијека четврти и ново доба пети циљ васпитања.

Сложено је и у друштвеном и стручном погледу установити интеракције између општих до етапних и оперативних циљева васпитања. „Није дјечја душа ћуп који треба напунити, већ огњиште које треба разгорјети” каже Монтењ.

Ако би се центри моћи у одређеној земљи руководили партикуларним, себичним разлозима, а не универзалним мотивима у остваривању политике образовања могло би се десити да и скривени циљеви васпитања имају моћни утицај, неки тврде, чак и већи него експлицитно дати циљеви. Дакле, изузетно је тешко ускладити опште циљеве васпитања са наставном праксом, што сам ја покушао на примјеру завичајне наставе и нашег циља васпитања свестране личности. Вјештина наставничког рада, уз поштовање ученикове личности и специфичности средине и времена у којима се дешава васпитно-образовни рад, утиче на домете у васпитној пракси. Историја је у томе јак стожер, учитељица живота, јак, неоспоран чинилац васпитања.

ЛИТЕРАТУРА

1. Педагошка хрестоматија, Београд, 1995, „Стручна књига”.
2. Трнавац-Ђорђевић: *Педагогија*, Београд, 1992, „Научна књига”.
3. Јан-Амос Коменски: Велика дидактика, Београд, 1967.
4. Педагошка енциклопедија, II, Београд, 1989.
5. Проф. др Павле Газивода: *Друштвене промјене и доживотно образовање*, Завод за уџбенике и наставна средства, Подгорица, 2004. год.

Pavle GAZIVODA

PUBLIC INSTRUCTION ON NATIVE COUNTRY (HISTORY)
AND A POLYMATH PERSON

Summary

The paper explains domiciliation as a narrower (particular) and general (universal) approach to study of history as a linked and mutually conditioned entity. Birthplace (closer domicile) is studied in the first grade of elementary school, in the second grade the area of the municipality, in third one the region, and in fourth grade the republic.

General history and continuity of historical development are studied from these basics. That is the foundation for creating the goal of educating polymath person.

